

KRONIEK

BESCHOUWINGEN OMTRENT DE FISCALE FRAUDE
INZAKE B.T.W.

Hubert DUBOIS

Toen op 1 januari 1971 de B.T.W. ingevoerd werd, meenden de meeste commentatoren, dat in dit nieuwe belastingsstelsel de fiskale fraude aanzienlijk beperkt zou worden. Theoretisch verklaarde men dit als volgt :

In het B.T.W.-systeem is een automatische controle ingebouwd. Dit resulteert uit het feit, dat de B.T.W. steeds berekend wordt op de volledige verkoopprijs, en dat slechts bij de verrekening de aftrek van de voorbelasting kan gebeuren. Elke koper (op de consument na) heeft er dus belang bij de B.T.W. korrekst toe te passen, want dan alleen kan hij die bedragen recupereren. Hij zal er dan ook over waken dat de B.T.W. zorgvuldig toegepast wordt.

De doorlopende ketting van de B.T.W. kan moeilijk doorbroken worden. Zo zal b.v. voor de kleinhandelaar steeds de levering door de groothandelaar gekend zijn. Werkelijke fraude is dan ook alleen maar mogelijk, wanneer die over de hele ketting loopt, vanaf de grondstof tot aan de verbruiker. Gezien de complexiteit van de huidige economische kringloop, is dit zo goed als uitgesloten (1).

Dit voordeel is geen essentieel doel, maar wel een gunstig neven-effect van de B.T.W. Het belang ervan mag echter niet onderschat worden. De fiskale fraude inzake de omzetbelasting werd eind 1971 door Professor Franck (2) geschat op 7,5 miljard voor 1970 en op 5,7 miljard voor 1966. Dezelfde Professor Franck stelde in een

(1) DEQUAE, A., *De sociale terugslagen van de B.T.W.*, Economisch en sociaal tijdschrift, 1968, p. 597.

(2) Vrijdag, december 1971, p. 8.

prospectieve studie van 1967 voor het jaar 1969 het cijfer 10 miljard voorop (3).

«Frank legt er ook de nadruk op, dat zijn cijfers voor strikte minima moeten gehouden worden.»
Uit VRIJDAG, dec. 1971, p. 8.

«Met grove veralgemeningen te werk gaan, zoals sommige B.S.P.-fiscalisten het doen, ...»
Uit de Financieel en Economische Tijd, 13 jan. 1972.

De juiste omvang van de fraude heeft echter minder belang. Een feit is, dat de fraude inzake omzetbelasting in de miljarden loopt, wat reeds voldoende is om het fenomeen van dichterbij onder de loupe te nemen.

Wat blijft er nu van de optimistische theorie over de invloed van de B.T.W. op de ontduiking over in de praktijk? Als meest voorkomende en algemeenste vormen van ontduiking noemen wij :
1. Verkopen zonder faktuur : Dit is de meest verspreide vorm van ontduiking, ook in het stelsel van de overdrachttaks. Nu wordt de B.T.W.-ketting op een bepaald ogenblik onderbroken, en de handel gaat «in het zwart» verder. De belastingsplichtigen hebben er een extra belang bij, de globale som van hun facturen zo laag mogelijk te houden. Elke fraude rendeert nl. dubbel; ze brengt zowel een vermindering van de directe als van de indirecte belasting mee.

Al bij al zal de kleinhandelaar aan de consument toch de prijs inclusief B.T.W. aanrekenen. Hij zal bij deze ontduiking ook weinig tegenstand ondervinden van de grossist. Ook die heeft er voordeel bij zonder faktuur te verkopen; hij kan de B.T.W. op zijn inkomende facturen blijven aftrekken, en hij betaalt geen B.T.W., daar hij geen faktuur maakt. Het is ook in deze fase van de ketting, dat de grootste (mogelijkheid tot) fraude zich voordoet.

De controleurs kunnen deze ontduiking - hoewel ze dikwijls lukt - vaststellen door afleidingen uit het omzetcijfer, vergelijking van input en output van een onderneming, en vergelijkingen met andere belastingsplichtigen, die gelijkaardige handelsactiviteiten uitoefenen. In deze zaak is er een nauwe samenwerking tussen de controle der directe belastingen en de administratie van de B.T.W.

2. Verkoop zonder inschrijving van de faktuur. Dit mes snijdt langs twee kanten; de koper krijgt een faktuur, en kan dus de voorbelasting aftrekken. De verkoper boekt de faktuur niet, en betaalt geen taks. Er is dus een dubbele winst bij deze fraude, maar het hoeft gezegd, dat het risico van ontdekking hier zeer groot is.

(3) FRANCK, M., *Etude quantitative de certaines incidences de l'instauration d'une T.V.A. en Belgique*, Cahiers économiques de Bruxelles, 1967, p. 401.

3. Het boekhoudkundig verlagen van de verkoopprijs.

Deze fraude komt vrij veel voor inzake aannemingen e.d., waar de belastingsplichtigen er niet van tussen kunnen een faktuur te maken. (b.v. Een huis laten bouwen voor 1 miljoen en 700.000 fr. faktureren).

4. Het onvolledig bijhouden van het ontvangstenboek.

Opgemerkt moet worden, dat deze ontvangstenboeken van dag tot dag moeten bijgehouden worden, zodat men rekening moet houden met tal van menselijke vergissingen en onvolledigheden, die niet noodzakelijk met een frauduleuze intentie gemaakt zijn.

5. **Bedrog bij aftrek.** Wat wel eens voorkomt is het dubbel boeken van een faktuur ; zowel het origineel als het duplikaat worden geboekt, zodat de B.T.W. tweemaal aftrekbaar wordt.

Vershil B.T.W. - Zegelrecht.

Wordt er inderdaad minder ontdoken nu, dan in het vorige stelsel ?

Wat de eerste schakels van het produktieproces betreft mag men stellen, dat de fraude ongewijzigd is gebleven. De meeste producenten hadden vroeger reeds een geregelde boekhouding, die vrij doorzichtig is. Vooral in massaproductie en in zeer grote ondernemingen mag men aannemen dat er niet zo veel veranderd is, omdat de boekhouding er als een intern beleidsinstrument in de onderneming gebruikt wordt, en de onderneming omwille van haar grote omvang er alle voordeel bij heeft dit instrument zo korrek mogelijk aan te wenden.

Wat de eindfase betreft wordt verwacht, dat men veel meer zal trachten te ontduiken. Vele van de ondernemingen in dit stadium van de verkoopsketting waren nl. niet gewend er een regelmatige boekhouding op na te houden, en indien ze er een hadden, diende die vooral als schild t.o.v. de belastingen. Daar deze mensen, bedrijfs-economisch gesproken hun boekhouding niet zo nodig hebben om hun bedrijf te overzien (gewoonlijk van geringere omvang), zal de bekoring hier sterker zijn om de boekhouding te vervalsen (b.v. fraude in het ontvangstenboek). Over het algemeen rekent de B.T.W.-administratie er echter op een aanzienlijk deel van deze ontduikingen te kunnen opvangen.

Een bezwarend element is het volgende : Vroeger waren er heel wat minder belastingsplichtigen te controleren door het Zegelrecht. Dit aantal is nu enorm toegenomen. De diensten van de B.T.W. zijn daarentegen niet uitgebreider dan de vroegere diensten van het Zegelrecht.

De algemene indruk bleek uit gesprekken met bevoegde personen wel vrij positief te zijn. De mening, dat er nu minder gefraudeerd wordt dan in het stelsel van de met het zegel gelijkgestelde taksen overheerst duidelijk. Aanduidingen in die richting zijn b.v. talrijke

ondernemingen die, zonder merkbare toename van hun activiteit, soms een derde meer facturen aangeven dan tevoren. Blijft natuurlijk, dat een dergelijke indruk steeds subjectief en praktisch onbewijsbaar is.

Maatregelen ter verscherping van de controle

Als mogelijkheden tot verbetering van de controle worden de volgende maatregelen gesuggereerd :

1. **Meer bevoegdheid** aan de controleurs van de B.T.W. Sommige mensen van de administratie vinden dat ze inlichtingen moesten krijgen van bankinstellingen, financieringsinstellingen, van het Nationaal Instituut voor de Statistiek, e.d. Men kan echter de vragen stellen of deze instellingen nog wel leefbaar zijn indien deze bevoegdheden toegekend worden. Wie zal er b.v. nog bereid zijn inlichtingen te verschaffen aan het N.I.S., als men weet dat deze inlichtingen tegen henzelf kunnen worden aangewend ?

2. **Meer personeel.** Dit houdt verband met de uitbreiding van het aantal belastingsplichtigen (zie hoger). Ieder lid van de B.T.W.-administratie is ervan overtuigd, dat het werk hem over het hoofd is gegaan ; en dat ze onmogelijk met deze beperkte personeelsbezetting de vereiste controles kunnen uitvoeren. Thiberghien (4) meent dat dit hun ook de gelegenheid kan geven bepaalde instellingen te controleren, die tot nu toe immuniteit genoten op belastingsgebied o.a. de syndikaten. We zouden deze suggestie misschien kunnen uitbreiden tot bepaalde activiteiten van de katholieke kerk. Of het hier echter een kwestie van tijd betreft, betwijfelen wij ten zeerste.

3. **Meer efficiënte sankties.** De B.T.W.-administratie beschikt over een heel arsenaal zeer verscheiden sankties. Sommige ervan zijn louter theoretisch (strafrechtelijke sankties, inbeslagname) en andere onbetekenend (de meeste geldboeten en interesten). Nog andere kunnen in de praktijk niet toegepast worden om economische of sociale motieven (te hoge geldboeten). In realiteit blijken er dan nog alleen bepaalde administratieve geldboeten en de aanslag van ambtswege over te blijven.

4. **Grotere centralisatie.** Op deze weg is er al een eind afgelegd. De inlichtingen worden zeer efficiënt doorgespeeld tussen de diensten der directe belastingen, douane en accijnzen en B.T.W. Zo gebruikt de central administratie te Brussel o.a. drie computers ; resp. een voor B.T.W., voor douane en accijnzen en voor de centrale informatie (Algemeen Sekretariaat). Thiberghien stelt voor deze centralisatie op Europees vlak door te voeren (5).

(4) Thiberghien, Standaard, 16 december 1971.

(5) Idem.

CONCLUSIE

De indijking van de fiskale fraude veronderstelt twee voorwaarden ; de politieke wil en de technische mogelijkheid. Inzake de omzetbelasting is het ongetwijfeld het laatste element waaraan de meeste aandacht dient gewijd te worden. Er zijn immers argumenten te over om aan te nemen dat op dit deelvlak van de fiskaliteit, gezien de eigen aard ervan, de politieke opties minder doorspelen dan b.v. inzake inkomstenbelasting.

In dit opzicht kunnen wij konstateren, dat het B.T.W. wetboek aanzienlijke mogelijkheden (sankties en controle) biedt in de strijd tegen de ontduiking. De resultaten blijven trouwens niet uit, hoewel een en ander misschien nog wel verbeterd zou kunnen worden.

Steeds moeten wij ons toch voor ogen houden, dat de strijd tegen de ontduiking met democratische middelen moet gestreden worden. De kontrolemogelijkheden worden dan ook beperkt door meer fundamentele rechten op privacy, onschendbaarheid van de woning, briefwisseling, enz. Ook op fiscaal gebied is het mogelijk een politiestaat te installeren.

KRONIEK DE BALLISTIEK

Paul BUYLE

In het kader van de leergang «gerechtelijke expertise» stelde ons professor Declercq de heer Albert Ladrière voor, een ballisticus met een gedegen vakkennis en een jarenlange praktijk, welke van hem één der uitmuntendste experten van België maken.

Het werd voor de toehoorders dan ook een zeer leerrijke namiddag, tijdens dewelke zij op een aangename wijze kennis maakten met de ballistiek, waarvan zij de grote verdienste hebben leren kennen welke deze vorm van expertise levert in het kader van het gerechtelijk onderzoek.

De BALLISTICA is de studie van de kogelbaan.

Men moet een onderscheid maken tussen :

- inwendige ballistiek : de studie van de kogel **in het vuurwapen.**
- uitwendige ballistiek: de studie van de kogel **tijdens zijn vlucht.**
- indringingsballistiek : de studie van de kogel **in zijn doelwit.**

Over welke gegevens beschikt de expert in het algemeen ?

- het lijk van het slachtoffer.
- de kogel(s) welke in het lijk werden gevonden ; en in de muur ...
- de hulzen (in het geval van een automatisch pistool).

opmerking : in het geval van een schietpartij wenst de onderzoeker liever een automatisch pistool dan een trommelrevolver, en wel om de volgende redenen :

1. kogels uit een automatisch pistool zijn uit metaal, waardoor zij bij indringen niet vervormen.
Hierdoor behouden zij alle sporen.
Bij trommelrevolvers echter wordt er geschoten met loden ko-

gels welke bij indringing zullen vervormen en alle eventuele sporen onleesbaar zullen maken.

2. Bij een automatisch pistool worden de hulzen automatisch uitgeworpen en worden door de dader ter plaatse gelaten.

Hierdoor krijgt de expert een nadere aanduiding omtrent de staanplaats van de schutter, kaliber van het wapen ...

Bij een trommelrevolver worden de hulzen echter bewaard in de trommel.

Laten we daarom in de verdere uiteenzetting veronderstellen dat er geschoten is met een automatisch pistool en dat de hulzen werden teruggevonden.

WELKE TEKENS VINDEN WE TERUG OP DE HULS ?

A. de Algemene Mechanische Kenmerken (A.M.K.)

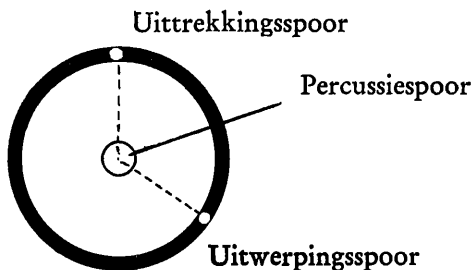
- (i) het percussiespoor. Dit is de plaats, op het slaghoedje, waar de ontsteking gebeurt nadat de slagpin van het wapen ertegen is geslagen.
- (ii) het spoor van de uittrekker. De uittrekking is een mechanisme dat, nadat het schot is afgevuurd, de huls automatisch uit de loop naar achter trekt.
- (iii) het spoor van de uitwerper. De uitwerper zal de huls, na de uittrekking, via het uitwerpingsvenster automatisch naar buiten werpen.

Zowel de percussie, de uittrekking als de uitwerping geven een spoor op een bepaalde plaats op de huls, eigen aan elk merk van wapen.

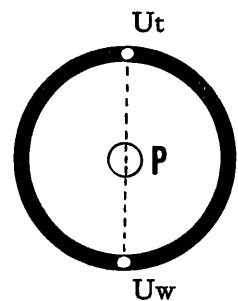
Wanneer we nu de huls bekijken, met deze drie merktekens erop, dan kan men deze tekens met elkaar verbinden ; deze verbindingslijnen vormen a.h.w. de wijzers van een uurwerk.

En elk soort wapen heeft alzo zijn eigen «wijzerstand».

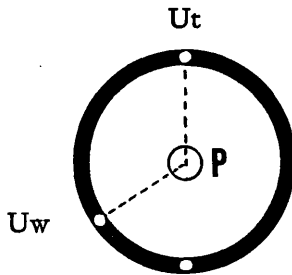
Op die manier zal men spreken van een Schmeisser als van een «12 uur 20».

Schmeisser (12 uur 20)
mitraillette

Sten (12 uur 30)
mitraillette

Walther (12 uur 40)
pistool

B. de Bijzondere Persoonlijke Kenmerken (B.P.K.)

Elk wapen heeft naast de A.M.K.'s, die kenmerkend zijn voor zijn soort, ook zijn eigen persoonlijke kenmerken.

Zo zijn er bepaalde kenmerken aan voormelde percussie-, uittrekkings- en uitwerpingssporen.

WELKE TEKENS VINDEN WE TERUG OP DE KOGEL ?

A. een aanduiding van het kaliber.

Wat is eigenlijk «het kaliber van een wapen» ?

- VROEGER waren de projectielen bolvormig en uit lood.

Wanneer men dan sprak van kaliber 12, betekende dit : 12 bolvormige loden projectielen hadden een gewicht van 1 pond.

Dus een kaliber 12 was groter dan een kaliber 16.

(Maar het gewicht «pond» verschilde van land tot land en aldus bestonden er verschillende kalibers 12 naargelang het land)

- NU spreekt men nog enkel van kaliber in de oude betekenis wanneer men het heeft over het jachtgeweer.

Het huidige kaliber is : de afstand tussen twee velden op de diameter van de loop (uitz. frans kaliber).

SOORTEN :

1. amerikaans kaliber : 1/100 van een «duim» (= 25,4 mm)

$$vb : .(punt) 45 = \frac{45 \times 25,4}{100} = 11,4 \text{ mm}$$

2. engels kaliber : 1/1000 van een duim.

$$vb : .380 = \frac{380 \times 25,4}{1000} = 9,65 \text{ mm}$$

3. metrische kaliber : in mm uitgedrukt.

4. bepaalde franse kalibers : de doormeter van de huls.

Aldus wordt hetzelfde op verschillende wijzen uitgedrukt. (zie tabel)

Tabel :

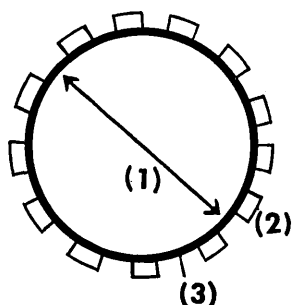
metrisch	amerikaans	engels	frans	jachtkaliber
10,4 mm	. 41	. 410	12 mm	38
12,75 mm	. 50	. 500	14 mm	32
7,62 mm	. 30 (= U.S. Carbine)			

B. Trekken en Velden

Vroeger kende men de gladde loop.

Nu echter zijn de lopen «getrokken» (dit geeft een draaiende beweging aan het cilindrische projectiel waardoor dit zijn stabiliteit behoudt op zijn kogelbaan).

Deze draaiing laat sporen na op de kogel : trekken en velden.

- (1) Diameter om het kal. te bepalen
- (2) trekken
- (3) velden

Aan de hand van de A.M.K.'s en de B.P.K.'s zal de expert nu een wapen kunnen aanwijzen dat de litigieuze kogel zou kunnen hebben afgevuurd. Hij zal de betwiste kogel vergelijken met een vergelijkingskogel welke hij zal afvuren uit het (eventueel) bewuste wapen.

Wat indien nu de A.M.K.'s en de B.P.K.'s van beide kogels met elkaar overeenstemmen ?

Mag de onderzoeker nu verklaren dat de litigieuze kogel uit dat bepaalde wapen is afgevuurd ?

Neen !! De gelijkenis tussen de litigieuze kogel en de vergelijkingskogel levert geen 100 % bewijs op.

Hier komt een probabiliteitsberekening aan te pas.

Wanneer er één punt van overeenstemming is, welke is dan de zekerheid dat het wapen dat men onderzoekt het bewuste wapen is waarmee de litigieuze kogel werd afgevuurd (noemen we dit P_b) en welke is de mogelijkheid dat deze overeenstemming aan te toeval te wijten is (P_a) ?

$$P_a = 1/a$$

$P_a + P_b = 1$ (want ofwel is het het bewuste wapen, ofwel is het toeval)

$$P_b = 1 - P_a$$

Met twee overeenstemmingen : $P_{a_2} = 1/a \times 1/a = 1/a^2$

Met n overeenstemmingen : $P_{a_n} = 1/a^n$

$$P_{b_n} = 1 - 1/a^n$$

Veronderstellen we $n = 8$
 $a = 2$

$$P_b = 1 - 1/a^8 = 1 - 1/256 = 0,994$$

Dit betekent dat er voor 994 ‰ zekerheid is dat de overeenstemming te wijten is aan het feit dat het bewuste wapen wel degelijk het gezochte wapen is.

Maar er blijft 4 ‰ kans dat alles aan het toeval te wijten is.

Enkel wanneer $n =$ oneindig heeft men volstreekte zekerheid want dan is :

$$1 - 1/2^n = 1 - 0 = 1$$

Wat nu de uitwendige ballistiek betreft kunnen we kort zijn.

De gerechtelijke balistiek is RECHTLIJNIG.

Dit betekent dat er geen rekening wordt gehouden met de invloed van de zwaartekracht, met de weerstand van de lucht enz ...

Zelfs de binderige weefsels van het menselijk lichaam kunnen de kogelbaan omvormen. Ook hier wordt dit niet in rekening gebracht (vooral jachtkorrels zijn sterk onderhevig aan deze weerstand).

De gerechtelijke ballistiek is dus rechtlijnig omdat de tijd tijdens dewelke de kogel in de lucht vertoeft te kort is om een zekere grootte te geven aan de verlaging van de kogelbaan.

Nu nog een woordje over de indringingsballistiek.

Hier situeert zich het werk van de expert op het vlak van de lijkschouwing.

1. uitwendige lijkschouwing :

— wanneer een schot van dichtbij werd afgevuurd, zal het kruit zich vestigen rond deingangswonde.

Deze verbrandingszone zal duidelijk zichtbaar zijn.

— Daarnaast is er nog een tatoeëringszone die uitwisbaar of onuitwisbaar is naargelang de kruidkorrels zich niet of wel in de lederhuid hebben genesteld.

— Opmeting, te meten vanaf het trefpunt.

Men bezit drie referentievlakken :

- voetvlak (hoogte)

- rugvlak (breedte)

- mediaanvlak (links en rechts)

Deze drie vlakken geven drie referentie-assen : resp. OZ OY OX.

Hiermee maakt men dan een schets van het lichaam met de volledige, rechte lijnige kogelbaan, die uit drie delen bestaat :

- uitwendige baan (van dader tot trefpunt)
- fysiologische baan (in het lichaam)
- uitgangsbahn (van het trefpunt weg)

2. inwendige lijkschouwing :

- om de fysiologische baan te volgen (wordt met een naald gedaan).
- om de kogel, die mogelijk is blijven zitten, te verwijderen.

Na de studie van het lichaam is het ook interessant om de kleren van het slachtoffer nader te onderzoeken.

Door het schot komen er gassen vrij die dan eventuele niet-verbrande kruittkorrels naar voren stuwten.

Deze korrels blijven in de kleding zitten.

Zij zijn met het blote oog niet zichtbaar maar met een scheikundig produkt worden zij aan de oppervlakte gebracht (diphenylamine).

Door de al of niet aanwezigheid van de korrels kan de expert bepalen of het schot al dan niet van dichtbij werd afgeschoten.

Wij zijn er ons van bewust dat deze samenvatting van de uiteenzetting van de heer Ladrière verre van volmaakt is en misschien weinig overzichtelijk.

Het was dan ook een spreekbeurt met als enige bedoeling de aanwezigen, in een kort tijdsbestek, vertrouwd te maken met enkele begrippen uit de ballistica.

Dat de ordelijkheid van het betoog hieronder moet lijden is wel duidelijk, maar het enthousiasme van de spreker, de interesse van de toehoorders en de vlotte, bijna olijke manier van het uiteenzetten vergoedden dit alles.

KRONIEK

RECHT EN SOCIOLOGIE : GESPREK OVER EEN VERSTANDHOUDING

Aan het gesprek namen deel :
Luk HUYSE, Bob VYNCKE, Trudo BREESCH en Leo NEELS
Deze laatste verzorgde de redactie van de tekst

Luk Huyse is docent van de vakken «Inleiding tot de Sociologie» in de kandidaturen van de rechten, en «Rechtssociologie» in de derde licentie.

Deze vakken zijn sedert 1967, naar de wettelijke richtlijnen, opgenomen in de opleiding rechten. Luk Huyse is van huize uit politicoloog en in die kwaliteit auteur van «De niet-aanwezige staatsburger» (1969), en «Passiviteit, passificatie en verzuiling in de Belgische politiek» (1970 ; beide verschenen bij de Standaard W.U.).

Enkele studenten hadden een gesprek met hem rond twee groepen vragen : de juridische opleiding, en het wetenschappelijk onderzoek en de sociale actie. Hieronder brengen zij daar verslag over uit. De vragen zijn duidelijk slechts bedoeld als geheugensteuntjes ; het was niet de bedoeling om prof. Huyse daar met zijn antwoorden op vast te pinnen ; het geheel verliep teveel als een gesprek om de vragen en antwoorden definitief op rekening van de schrijvers, resp. Huyse te schrijven.

Wij hopen met deze toelichting te bereiken dat U niet steigeren zal bij de lectuur van wat volgt. De bedoeling was eenvoudig om een problematiek als onderstaande te **introduceren** in de faculteit. Als wij daarmee herrie bereiken blijkt ons initiatief vergeefs, wat we jammer zouden vinden. Wanneer wij echter een interessante discussie kunnen veroorzaken, weten wij dat we een engagement bereikt hebben bij de lezers.

De wet van 21 maart 1964 (B.S. 9 april 1964, K.B. 18.5.1967, K.B. 1.8.1969) heeft een hervorming van de studies van de rechten doorgevoerd.

Globaal gezien werd in de kandidaturen een groot pakket literaire en conventionele geschiedenis vervangen door iets meer op de actuele stand der wetenschappen gerichte vakken : economie, psychologie, antropologie en sociologie. Heb je een idee wat die sociologie daar plots kwam doen ? Had men eigenlijk een duidelijk inzicht in wat de socioloog in de rechtsstudies moest, kon, en mocht doen ? Hoe sta je concreet tegenover zo'n opleidingsfunctie ?

De voorgeschiedenis van de hervorming van de opleiding rechten is mij niet zo heel goed bekend ; daarover circuleert weinig informatie. Ik heb niet de indruk dat er erg expliciete verwachtingen aanwezig waren ten aanzien van de socioloog die er zou komen. Een en ander blijkt een resultaat te zijn geweest van zowel nobele bedoelingen als het toegeven aan een modeverschijnsel, dat wilde dat de sociologie ook deel ging uitmaken van de algemene vorming die men in de kandidaturen is blijven beogen.

De faculteit te Leuven heeft die hervorming gevolgd, met echter deze twee nuanceringen, dat men die sociologie duidelijk heeft willen inbouwen in een «huis der rechten», als een soort venster op een bredere samenleving, en dat men een eigen «socioloog der rechten» zou hebben : iemand die organisatorisch in de rechten thuis is en daar de twee sociologiestudenten zou geven, met de mogelijkheid tot rechtssociologisch onderzoek.

Vooraf wijlen decaan prof. Van Hee heeft in het verwezenlijken van deze visie een grote rol gespeeld.

In zulke opname steekt natuurlijk een deel ambivalentie. De rechtssociologie in België staat vrijwel nergens, kan geen «wapenfeiten» aanhalen, en desondanks staat men erop dat rechtssociologie een vak wordt. Hier zit je met volgende overwegingen : gaat het om «beloftebenoemingen» - wat zou betekenen dat men van die sociologie toch wel iets verwacht -, of gaat het om een kanalisering van een deel kritiek door die opleiding ?

Wat je doen kan, is inspelen in de situatie waarin je zit : een stuk opleiding, negenhonderd min of meer receptieve mensen per jaar die je kan trachten iets van de ontmaskerende kracht in de sociologie bij te brengen : het is de uitdaging waarvoor je staat, heel concreet ... Zij kent natuurlijk heel wat moeilijkheden in verband met de materiële haalbaarheid van dit soort massa-onderwijs.

De kandidaturen, zoals zij hervormd zijn, schijnen bedoeld als een vage soort algemene vorming, een vorm van culturele «mestkuur».

Vroeger realiseerde men dat met het benadrukken van literaire en historische informatie ; nu vervangt men dit door jongere data, aangedragen door de econoom, de socioloog, de antropoloog, enz ... De derde licentie is de juridische specialisatie en de afwerking van de ene kant, en een beetje

een correctief door vakken als rechtssociologie en -filosofie aan de andere kant.

De twee licenties verschijnen dan als een strak-georchestreerde oefening in strict-juridisch denken.

Zie je andere mogelijkheden, die meer vakken op elkaar betrekken, en die de kloof die er nu tussen kandidaturen en licenties toch (bewust) is, overbruggen ?

Een alternatief is, dat de kandidaturen gebruikt zouden worden voor het inbouwen van een openheid in het denken, die dan doorheen de hele licentie-opleiding nog kan doorwerken. Dat veronderstelt dat je in elk kandidatuurvak het rechtsfenomeen als **toepassingsveld** gaat betrekken, wat men niet mag verwarren met vak-idiotisme, integendeel.

Bovendien zou men tussen de tweede kandidatuur en de eerste licentie een aantal weken **syntheseactiviteiten** moeten uitvoeren : een vorm van colloquiumlessen, waarin socioloog, filosoof, psycholoog, antropoloog enz. hun vakken samen in relatie brengen, naar de licenties toe, zodat de studenten enigszins gewapend naar de juridische specialismen toe kunnen. Dat is nu niet het geval.

In zulke optiek krijg je dan wel een eigen visie op de rol van zo'n college sociologie en van de sociologische benadering van het verschijnsel recht. Kan je even verduidelijken hoe je dat dan zelf zou zien ?

Als doelstellingen van het college sociologie in de kandidaatsopleiding krijg je dan voornamelijk de volgende items : ten eerste het aangeven van de grenzen van het recht als sociale techniek ; er blijkt bij de juristen een vrijwel oeverloos vertrouwen te bestaan over de impact van het recht op de gedragingen van mensen, terwijl hier al duidelijk grenzen zijn aan te wijzen. Ten tweede moet je zoveel en zo grondig mogelijk, de maatschappelijke postulaten in de juridische activiteit naar boven halen ; alles blijft nu verscholen achter een scherm van een soort algemene juridische cultuur : hier moet je dus aan opsporingswerk doen, aan ontmaskering. En ten derde moet je de structuur van het juridisch denken, dan reeds kunnen reveleren : in feite een inzicht geven in de «juridische logica», en haar sociale inbedding.

In de licenties kan je dan gedurende een korte tijdspanne het rechts-sociologische denken introduceren, waarna je dan als socioloog door de juridische colleges en seminaries zou moeten kunnen reizen, nu eens hier, dan weer daar inspeland op de maatschappelijke problematiek in het rechtsfenomeen.

Op die manier tast je natuurlijk wel de zeldzaamheidswaarde van de hoogleraar aan : je gaat dan elke titularis betrekken in

een discussie die je op gang brengt, of in een soort mentaliteit, ee vorm van kritische reflexie die je gaat verspreiden.

Ja, dat veronderstelt natuurlijk dat de titularissen van die juridische vakken dezelfde inspanning opbrengen : je gaat hen dan min of meer dwingen tot **samenspraak**, en dat veronderstelt eveneens dat zij een zekere gevoeligheid aan de dag zouden leggen voor de maatschappelijke pijnpunten in hun vak, die ze dan signaleren. En hier ga je dan natuurlijk wel in tegen de solospeler die de hoogleraar nog te vaak kan zijn. Je gaat dan de sociologie als een soort antivries door de opleiding laten lopen, en inbouwen als een «moderne vorm van bewustzijn», als de «kunst van het wantrouwen». Het zou allemaal kunnen : als je bijvoorbeeld ziet welke kansen er dan zitten in vakken als **rechtsvergelijking** : dat je de verwondering over andere systemen gaat betrekken op het thuissysteem.

Als men de huidige situatie zo van op afstand bekijkt, krijgt men de indruk dat recht in feite beschouwd wordt als een soort heilsboodschap, een (eventueel goddelijke) alomtegenwoordige en allesomvattende techniek.

Het recht wordt eigenlijk te veel opgevat als een gesloten geheel ; de werking van het recht als sociale techniek wordt niet nuchter bekeken : hier zit veel mystificatie omheen. Dat lijkt samen te hangen met een van de fundamentele kenmerken van het recht : het dogmatische, ook het casuïstische. De eis van rechtszekerheid is dan slechts een toepassing van de eis die men aan zijn hele denkstelsel gaat stellen, namelijk het bereiken van zekerheid. Dat komt zelfs naar voren in de wensen die men heeft ten aanzien van de didactiek : men wil wel didactische experimenten in de niet-juridische vakken invoeren, maar men verkiest de traditionele onderwijsformules voor de juridische vakken.

De zekerheidseis wordt kennelijk ook vertaald in een enorme zelfzekerheid : de «intimes» worden dan de leiders, degenen die men altijd en voor alles nodig heeft, degenen die het maatschappelijke leven wel eens even zullen leiden.

Ja - met een soort bewustzijnsvernaauwing reduceert men a.h.w. de werkelijkheid tot het juridische relevante, dat men gaat verzelfstandigen, met de totale werkelijkheid gaat identificeren. Hiermee samen gaat een soort pretentie dat men in de maatschappij een primaire stuurfunctie heeft, dat men een sociale techniek hanteert die vrijwel feilloos werkt. In feite wil men vanuit een partiële deskundigheid tot globale resultaten komen. Eigenlijk bouwt men een doel-middel denken (sociale techniek) op een normatief (juridisch) fundament, en om dat vol te houden rationaliseert men achteraf.

Vrees je niet dat de sociologie ook zo'n vorm van rationalisatie is? Dat de juristen enigszins overrompeld zijn nu de kloof tussen rechtsprincipe en rechtswerkelijkheid zo overduidelijk wordt, en nu heel wat waarden, normen en hun zekerheidsstatus verliezen in een hele stroom van maatschappijkritiek? Dat ze gaan zoeken naar een nieuwe legiti-mering?

Binnen het recht leven natuurlijk ook wel twijfels die door de omstandigheden telkens weer naar voren worden gehaald. Zo ziet men eigenlijk wel de kloof tussen het recht en de rechtswerkelijkheid; maar de reactie daarop wordt geremd, zij leidt niet tot resultaten.

Hier heeft men dan kennelijk wel een verwachting ten aanzien van de socioloog: hij kan hier die kloof dichten, hij kan hier overbruggen.

Zo wordt je als socioloog eigenlijk gedegradeerd tot een hulpje, tot loopjongen.

Daarbij zijn er nog andere bedreigingen voor je wetenschappelijke integriteit en je geloofwaardigheid. Soms stuit je op een soort vreesreactie: de vrees namelijk dat je als niet-jurist met plumpe hand dat broze, dat fijnzinnige in het recht gaat breken; dat je niet alleen ontmaskert, maar ook ontsluit.

Dat is een reactie waarmee de sociologie van kennisverschijnselen telkens opnieuw geconfronteerd wordt, of het nu gaat om kunst, literatuur, religie of recht. Om die reden gaat men pogen het denkraam van de socioloog tot een telraam te beperken: je in je opinieën surveyonderzoek te isoleren. Dit kan slechts belangrijk zijn als het een cumulatief inzicht met betrekking tot het fenomeen waaraan je werkt bijbrengt, maar dat is slechts zelden het geval.

Als je je niet bewust tegen deze druk verzet, loop je het grote gevaar dat je mee gaat werken aan nog grotere mystificatie; dat je eigenlijk de juristen van nog meer rationalisatie gaat voorzien; dat je hun gerust geweten wordt. In de huidige omstandigheden heb je met zulke houding je sociologische kruik wel verloren geschoten!

Globaal stel je nogal wat tekorten vast, of eerder: niet-gerealiseerde mogelijkheden. Sociologie zie je dan als een breekijzer, en de opleiding (ook daardoor) meer betrokken op de maatschappelijke werkelijkheid.

Ja, maar dat klinkt misschien wel ambitieus: je moet dat dan zien als een programma, als iets wat je stap voor stap waar moet maken. Een breekijzer moet je ergens in zetten, en je moet het ook goed doen, anders sta je gewoon voor schut met je hele mooie theorieën. In deze optiek moet je dan de opleiding als geheel opentrekken, actiegericht maken: sociologie is daarvan dan een deel, een instrument. Zoals de opleiding nu is, is zij enkel nogal wereldvreemd. Als

je de publieke discussies over Vranckx' beleid hebt gevolgd, evenals de toename van de repressie als conclusie ervan, dan zou je verwachten dat in een rechtsfaculteit - een universitaire denkfabriek - die problematiek in de opleiding spontaan aan bod zou komen, dit met de juridische deskundigheid als voeding.

Dat kan men blijkbaar niet ; als men het zou doen zou het geforceerd overkomen.

En dan is toch verrassend dat men er niet toe komt om vanuit zijn juridische deskundigheid zulke kwalificatie als «repressief» te analyseren ; dat wordt zelfs nauwelijks ervaren als een vraagstelling waarmee je als jurist direct betrokken bent, waar je middenin zit. Zulke situatie heeft twee gevolgen : ten eerste dat men niet kan verwachten dat opgeleiden in de rechten hun kennis gaan toepassen op de actualiteit. Daarvoor ontbreekt hun de **vaardigheid** : zo'n reflex kan men niet leren. En ten tweede ben je dan eigenlijk geen geldige gesprekspartner meer voor groepen die zo'n kwalificatie als «repressief» met alle middelen doorduwen ; zij zijn - afgezien van hun motieven en doelstellingen - daarin toch wel consequenter.

In mijn situatie nu word je als examinerator min of meer verplicht - wegens het enorme aantal studenten - op een onnatuurlijke wijze instrument te zijn van een soort mechanische selectie. Je komt tot een pakket dode stof, en tot een **reproductie-eis** : als het ware een tweedehandshandel.

**Dat klinkt nogal gelaten ; zie je een serieuze kans om nu, met dit vak sociologie als middel, deze situatie te doorbreken ?
Wat verwacht je dan van de studenten ?**

Je kan pogen dat te doorbreken, door de student te confronteren met de verwachting dat hij de begrippen, waar je dan een jaar samen mee gewerkt hebt, in zijn feitelijke ervaring kan laten werken. In de tweede kandidatuur bijvoorbeeld door het **sociologisch interpreteren** van een krantenknipsel of een situatie ; in de derde licentie moet je eigenlijk kunnen eisen dat de student gedeeltelijk **een rechtsfenomeen sociologisch kan uiteenraffelen**.

Maar je merkt dan al gauw dat je dit programma niet in een eenmansonderneming kan realiseren : zulke solo-organisatie vloekt reeds met die idee zelf.

Dat vereist bovendien een gans andere, nl. actieve, geëngageerde houding van de studenten, en daar ben ik niet al te wild over. Kijk maar bijvoorbeeld naar de «rush» naar de job, die je in de derde licentie zo duidelijk kan waarnemen. Men anticipeert er reeds volledig op de juridische carrière.

In die zin zijn de eerste twee licenties angstwekkend goed geslaagd : dat stroomlijnen op het strict-juridisch stramien slaagt vrijwel foutloos, en daar kan je niet onverdeeld gelukkig over zijn.

LEEST NAAST JURA FALCONIS ARS AEQUI

Zoals reeds uit de publikatie van J.G.H. Thoolen over het proces «het rode boekje» en van H.J. De Ru over de positie van de Rode Kruisvluchtvaartuigen in de vorige afleveringen van Jura Falconis is gebleken, bestaat er sedert enige tijd een intensieve samenwerking op redactioneel niveau tussen Jura Falconis en het Nederlands juridische studentenblad «Ars Aequi».

Om aan deze samenwerking nog meer gestalte te geven en indachtig haar streven om zich zowel wat de inhoud als het verspreidingsgebied van Ars Aequi betreft niet tot de eigen landsgrenzen te beperken, wil de redactie van Ars Aequi de studenten aan de juridische faculteiten in België, in het bijzonder de abonnees van Jura Falconis wijzen op de mogelijkheid om naast Jura Falconis te abonneren op Ars Aequi. Aangezien Ars Aequi maandelijks verschijnt en geheel anders van opzet is meent de redactie dat een abonnement op Ars Aequi een zinvolle aanvulling kan zijn op Jura Falconis. De redactie houdt zich tevens gaarne aanbevolen voor bijdragen uit België, in het bijzonder over actuele juridische kwesties, om op die manier sneller en doeltreffender op de Belgische juridische actualiteit te kunnen reageren.

Wat Ars Aequi zelf betreft het volgende :

Ars Aequi is een maandelijks verschijnend juridisch studentenblad voor en door studenten. Voor studenten, omdat er naar een inhoud gestreefd wordt die vooral voor hen interessant is ; door studenten, omdat het blad een studentenredactie heeft en omdat de artikelen voor een groot deel door studenten geschreven wordt.

De inhoud bestaat meestal uit :

- één of meer artikelen, waarin juridische problemen behandeld worden ;
- een rechtsvraag : een casus die in een later nummer door een hoogleraar beantwoord wordt ;
- actualiteiten : korte, kritische notities bij juridische kwesties (zoals eerder genoemd artikel over het proces «het rode boekje») ;
- verslagen van juridische evenementen ;
- aankondigingen van nieuwe boeken en tijdschriftartikelen ;
- jurisprudentie : belangrijke nieuwe rechtspraak met door hoogleraren speciaal voor studenten geschreven annotaties.

Daarnaast verschijnt minstens éénmaal per jaar een bijzonder nummer, helemaal gewijd aan één onderwerp. In 1971 was dit de harmonisatie van wetgeving op allerlei terrein in de E.E.G. In 1970 betrof het de advocatuur en de rechtshulp in het algemeen. Voor dit jaar wordt gedacht aan een speciaal nummer over milieurecht en een discriminatienummer.

De oplage

Met haar 17.000 abonnees is *Ars Aequi* het grootste juridische tijdschrift in Nederland. Ongeveer 10.500 studenten in de rechten hebben een abonnement ; daarnaast zijn er 6500 anderen, veelal afgestudeerden die geabonneerd zijn.

Het abonnement

loopt van januari t/m december. Abonneert men zich in de loop van het jaar, dan worden de eerder verschenen nummers van dat jaar eveneens toegezonden.

Omdat het blad zonder winstdoel wordt uitgegeven door de stichting *Ars Aequi* kan de abonnementsprijs vrij laag gehouden worden. Deze bedraagt voor België 200 fr. per jaar. Een jaargang omvat ± 550 pagina's.

Opgave van abonnementen

kan geschieden via de intekenlijsten op de redactiekamer van *Jura Falconis*, of rechtstreeks bij : A.M. van Kalmthout. Groesbeekse-dwarsweg 291 Nijmegen.

Kopy

kan ook naar bovenstaand adres gezonden worden.